

خلیج فارس عرصہ ی همگرایی یا واگرایی

مولف:

ناصر شریفی

نشر راشدی

Rashtadin Publications

سرشناسه : شریفی، ناصر، ۱۳۵۶ -
 عنوان و نام پدیدآور : خلیج فارس عرصه همگرایی یا واگرایی/ مولف ناصر شریفی.
 مشخصات نشر : تهران : راشدین، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۱۶۰ ص.
 شابک : 978-600-7233-07-8
 وضعیت فهرست : فیا
 نویسی :
 موضوع : همگرایی منطقه‌ای
 موضوع : خلیج فارس - تاریخ
 موضوع : خلیج فارس -- جنبه‌های استراتژیکی
 موضوع : خلیج فارس - جغرافیای تاریخی
 رده بندی کنگره : DSR ۲/۱۳۴ ش ۴ خ ۸ ۱۳۹۲
 رده بندی دیویی : ۷۳۵/۹۵۵
 شماره کتابشناسی : ۳۳۱۷۱۷۴
 ملی :

ناشر راشدین

انتشارات راشدین

خلیج فارس عرصه همگرایی یا واگرایی	عنوان کتاب:
ناصر شریفی	مولف:
راهنمای عارفی	نظارت کیفی:
محمد معین عارفی	نظارت فنی:
افسانه حسن بیگی	صفحه آرا و طراح جلد:
دی تاب	چاپ و صحافی:
اول - ۱۳۹۲	نوبت چاپ:
۱۰۰۰	شمارگان:
۹۷۸-۶۰۰-۷۲۳۳-۰۷-۸	شابک:
۱۰۰۰۰۰ ریال	قیمت:
میدان انقلاب - کارگر جنوبی - کوچه گشتاسب - پلاک ۴ واحد ۶	نشانی:
۶۶۴۰۸۲۶۴ - ۶۶۴۹۲۶۹۲	تلفن نمابر:
www.rashedin.com	پایگاه اینترنتی:
Email: rashed1829@yahoo.Com	پست الکترونیک:

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

.....	سخنی درباره این پژوهش	۶
.....	مقدمه	۹
.....	فصل اول: جایگاه خلیج فارس و ریشه تاریخی آن	۲۳
.....	بخش اول: خلیج فارس و پیشینه ی تاریخی آن در منطقه	۲۳
.....	۱- پیشینه ی تاریخی خلیج فارس	۲۳
.....	۲- پیشینه خلیج فارس در منابع اسلامی	۲۵
.....	۳- پیشینه خلیج فارس در منابع غربی	۲۸
.....	بخش دوم: مستندات حقوقی و تاریخی در باب اصالت نام خلیج فارس	۳۲
.....	۱- اسناد حقوقی درباره ی اصالت نام خلیج فارس	۳۲
.....	۲- کوشش های انجام شده برای تغییر نام تاریخی خلیج فارس	۳۳
.....	۳- اقدامات عبدالکریم قاسم در عراق برای تغییر نام خلیج فارس	۳۴
.....	۴- اقدامات جمال عبدالناصر رهبر مصر برای تغییر نام خلیج فارس	۳۵
.....	فصل دوم: بازیگران اصلی در بازار نفت خلیج فارس	۳۹
.....	بخش اول: بازیگران فرا منطقه ای در بازار نفت خلیج فارس	۳۹
.....	۱- انگلیس	۳۹
.....	۴- چین و استراتژی نفتی این کشور	۵۰
.....	بخش دوم: جایگاه نفت در راهبرد استراتژیک آمریکا	۵۶
.....	۱- نقش طلای سیاه (نفت) در صحنه نظام بین الملل و قدرت های جهانی	۵۶
.....	۲- آمریکا و سیاست نفتی ایالات متحده	۶۰
.....	بخش سوم: استراتژی های نفتی آمریکا	۷۸
.....	۱- حفظ ثبات در تولید و عرضه نفت	۷۸
.....	۲- ممانعت از تسلط دشمنان یا رقبای بر منابع نفتی خلیج فارس	۷۸
.....	۳- کنترل بهای نفت در بازار	۷۹
.....	۴- متنوع کردن منابع عرضه نفت	۸۰
.....	فصل سوم: اهمیت استراتژیک منطقه خلیج فارس و تأثیر آن بر همگرایی و واگرایی	۸۳
.....	بخش اول: اهمیت استراتژیک خلیج فارس	۸۳
.....	۱- اهمیت منابع سرشار نفت و گاز	۸۳
.....	۲- تنگه ی هرمز و موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک آن	۸۷

بخش دوم: مزیت خلیج فارس در برابر دیگر نقاط جهان به لحاظ ذخایر نفتی.....	۹۴
۳- آینده بازار نفت و تأثیر آن در تحولات خلیج فارس.....	۹۹
فصل چهارم: موجبات و عوامل واگرایی در منطقه خلیج فارس.....	۱۱۱
بخش اول: واگرایی و عوامل مؤثر بر آن.....	۱۱۱
۱- حضور و نفوذ دولت ها و کشورهای غربی به قصد تصاحب انرژی سرشار منطقه خلیج فارس.....	۱۱۱
۳- نقش عراق در واگرایی و اختلافات منطقه ای.....	۱۱۴
۴- مناقشات ارضی و مرزی.....	۱۱۶
۵- عدم درک درست رهبران و نخبگان سیاسی از منابع مشترک در منطقه.....	۱۱۷
۶- اختلافات قومی و مذهبی ریشه دار میان کشورهای حوزه خلیج فارس.....	۱۱۷
بخش دوم: حضور غربی ها و شکل گیری سیاست امنیتی آنها در خلیج فارس.....	۱۱۸
۱- شکل گیری سیاست امنیتی ایالات متحده امریکا در خلیج فارس.....	۱۱۹
۲- مقابله با نیروهای کشورهای اسلامی با حربه گستره چتر ناتو از شرق تا خلیج فارس.....	۱۲۱
فصل پنجم: موجبات و عوامل همگرایی در منطقه خلیج فارس.....	۱۳۱
بخش اول: مبانی همگرایی و ضرورت آن در جهت حفظ منافع مشترک کشورهای پیرامونی خلیج فارس.....	۱۳۱
۱- همگرایی و عوامل مؤثر بر آن.....	۱۳۱
۲- مبانی نظری همگرایی در روابط بین الملل.....	۱۳۲
۴- ضرورت پیمان دفاعی امنیتی و نظامی کشورهای پیرامونی خلیج فارس در جهت تقویت همگرایی.....	۱۳۹
۵- راهها و اقدامات اعتمادسازی و تنش زدایی در منطقه در جهت بسترسازی همگرایی.....	۱۴۰
بخش دوم: اشتراکات متعدد کشورهای حوزه خلیج فارس در جهت تقویت همگرایی.....	۱۴۴
۱- مشترکات دینی و اسلامی.....	۱۴۴
۲- مشترکات منابع سرشار انرژی و منابع دیگر خدادادی.....	۱۴۵
۳- "خلیج فارس" خود عاملی مهم برای همگرایی.....	۱۴۶
۴- همگرایی بستر و زیر بنای صلح، آرامش و امنیت و عاملی برای هم افزایی و تقویت قدرت منطقه ای.....	۱۴۷
نتیجه گیری.....	۱۴۹
فهرست منابع.....	۱۵۳

سخنی درباره این پژوهش

کتاب پیش رو که سعی در تبیین علل و عوامل همگرایی و واگرایی در خلیج فارس و راههای برون رفت از واگرایی و ایجاد بسترها و زیر ساخت های همگرایی در منطقه دارد به ۵ فصل تقسیم بندی شده است که هر فصل نیز به چندین بخش، و هر بخش نیز به تبیین و بررسی موضوعات مرتبط پرداخته است.

در فصل اول سعی شده است در رابطه با جایگاه خلیج فارس و ریشه تاریخی و پیشینه آن در منابع مختلف به همراه مستندات حقوقی و تاریخی در باب اصالت نام خلیج فارس، مطالبی را تقدیم علاقمندان نماید.

با توجه به این که منبع و مخزن اصلی انرژی جهان در منطقه خلیج فارس قرار دارد قطعاً کشورهای منافع طلب از آن سوی دنیا راهی این منطقه شده تا به بازیگری و ایفای نقش در نقاب حافظان امنیت در خلیج فارس بپردازند. بنابراین در فصل دوم کوشش شده است تا به تشریح برخی از این بازیگران در بازار نفت خلیج فارس، همچنین جایگاه نفت در راهبرد استراتژیک آمریکا و استراتژی های نفتی این کشور پرداخته شود.

از آنجایی که پاشنه آشیل حضور همه دولتهای غربی و فرامنطقه ای به منطقه استراتژیک خلیج فارس، مقوله ی منابع سرشار انرژی این خطه می باشد که همین امر زمینه ی ظهور و بروز ناامنی در خلیج فارس بواسطه همین حضور کشورهای غربی و آمریکا که چشم به منافع خلیج فارس دوخته اند؛ فراهم نموده است که همین حضور و منافع طلبی کشورهای فرامنطقه ای مسبب واگرایی و نفاق در منطقه شده است و از طرفی قراردادشکن جزایر مهم و استراتژیک جهان در منطقه خلیج فارس تلاش شده است، فضل سوم به تبیین اهمیت استراتژیک منطقه خلیج فارس، اهمیت منابع سرشار نفت و گاز و تاثیر آن بر همگرایی و واگرایی پرداخته شود.

از آنجائیکه موضوع اصلی رساله و پلان اصلی بحث در رابطه با همگرایی و واگرایی در منطقه خلیج فارس می باشد در فصل چهارم و پنجم سعی شده است تا موجبات و عوامل واگرایی و همگرایی در منطقه خلیج فارس عوامل موثر بر این دو پدیده - نقش دولت های غربی در تشدید واگرایی در منطقه - نقش برخی دولت های منطقه در واگرایی و اختلافات منطقه ای - همچنین نقش مشکلات و اختلافات ارضی در بروز و تشدید واگرایی و برخی اختلافات قومی و مذهبی که بسترهای ظهور و بروز واگرایی در منطقه خلیج فارس هستند بررسی و موشکافی شود. از طرفی با توجه به اهمیت نقش همگرایی در ایجاد یک فضای وحدت بخش؛ همدل و همراه جهت بهره برداری از منابع سرشار انرژی منطقه برای عمران و آبادانی کشورهای منطقه خلیج فارس و منتفع شدن ملت های منطقه از این مواهب خدادادی که در سایه همگرایی رقم خواهد خورد، سعی شده است در فصل پنجم به موجبات و عوامل همگرایی و ضرورت آن در جهت حفظ منافع مشترک کشورهای پیرامونی خلیج فارس و ضرورت خیره شدن نگاهها به سمت و سوی اشتراکات فراوان و متعدد کشورهای حوزه خلیج فارس که تقویت و تشدید کننده همگرایی را بدنبال خواهد شد به تفصیل بحث و بررسی شود.

در انجام این رساله، روش اجرا و روش کار بصورت گردآوری اطلاعات از طریق کتابخانه، سایت های اینترنتی؛ منابع مرجع و مرکز پژوهش های وزارتخانه ها و سازمان ها بوده و سعی شده است که آخرین مقالات و جدیدترین منابع در زمینه موضوع مورد پژوهش، جمع آوری و از آنها بهره گیری شود.

که خوشبختانه علیرغم عدم دسترسی به برخی منابع، نتایج بسیار خوبی در رابطه با گسترش جتر همگرایی در منطقه خلیج فارس و کم کردن دامنهی واگرایی که منجر به ایجاد اختلاف، نفاق و دشمنی در منطقه خواهد شد بدست آمده است که به حول و قوه ی الهی و در صورت تحقق آن؛ خلیج فارسی، امن، با بهره گیری تمامی کشورهای پیرامونی آن، می توان؛ آینده ای بسیار تابناک و درخشان در تمامی ابعاد برای این خطه ی استراتژیک و ملت های آن پیش رو داشت. ان شاء الله

تقریض دکتر سیدباقر میرعباسی استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

کتاب حاضر با عنوان «خلیج فارس عرصه واگرایی یا همگرایی» تألیف آقای ناصر شریفی که از محققین خوش فکر خطه جنوب کشور می‌باشند، ملاحظه نموده‌ام. عنوان کتاب و مباحث مطرح در آن همه گویای اندیشه‌ی زلال، بخردانه و دلسوزانه مؤلف آن است.

کیست که نداند حضور استعماری گذشته انگلیسی‌ها و سپس سایر دول غربی و اکنون آمریکا در خلیج فارس از باب چپاول منابع عظیم نفت و گاز و سایر منابع خدادادی آن نیست، بعلاوه فتنه‌گری و ایجاد شکاف در میان فرق و ملل مختلف این منطقه، فکر و عملکرد آنها نباشد؟! محقق توانمند سعی نموده است در بخشی از کتاب به اینگونه عوامل واگرایی بپردازد.

ان‌شاءالله در چاپ‌های بعدی کتاب، این بُعد از ابعاد واگرایی منطقه خلیج فارس غنی‌تر هم بشود. بخش اصلی کتاب به عوامل و موجبات همگرایی اختصاص یافته است. هزاران سال است که دریای نیمه بسته‌ی خلیج فارس نعمات و مواهب لایزال الهی خود را بی‌هیچگونه خستی، ارزانی قبایل و ملل پیرامون خود نموده است.

قبایل و ملل منطقه خلیج فارس هرگاه به هر دلیلی که با هم بوده‌اند، سروری و آقایی را تجربه کرده‌اند و هرگاه درگیر کید قدرت‌های فرامنطقه‌ای گرفتار شده، خوار و زیون گردیده‌اند. این کتاب سعی دارد مواهب خدادادی و الهی را گوشزد و همگان را با نعمات طبیعی، تاریخی، جغرافیایی، انسانی و غیره آشنا سازد و یکبار دیگر به آنها بگوید «واعتصوا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا» اصلی که خداوند تبارک و تعالی فرموده‌اند و نسل‌های حال و آینده مردمان اطراف خلیج فارس همین انتظار را دارند، محقق سازند. به امید تحقق این همگرایی

دکتر سید باقر میر عباسی

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

آنچه باعث شد به این موضوع مهم که همان ایجاد بسترهای همگرایی در منطقه با نگاه و از نظر حاکمیتی که در قلمرو حقوق عمومی می باشد پرداخته شود؛ ظرفیت ها، پتانسیل ها و منافع و منابع مشترک حاکمیتی است که اگر بتوان با نگاه وسیع در عین حال جامع به آن نگریسته شود، می توان فصل زرین و طلایی برای بهره مندی مردمان این قطعه مهم و استراتژیک کره زمین از مواهب رقم زد؛ از آنجاییکه در عصر بیداری ملت ها، حقوق عمومی حاکم بر دولت هاست؛ بایستی از این منظر به وفاق، همگرایی و همدلی در خطه نیلگون و طلایی همیشه فارس دست یازید؛ توجه به این مطلب از دیدگاه حقوق عمومی و از نگاه حاکمیتی همواره بایستی ملحوظ نظر همسایگان ما باشد که ایران از نظر نظامی و جمعیتی نسبت به دیگر کشورهای منطقه بر سکوی بلندتری قرار دارد. ایران از نظر نظامی از تمام کشورهای خلیج فارس قوی تر است؛ هیچ قدرت دریایی در خلیج فارس نمی تواند با قدرت دریایی ایران مقابله کند؛ و از نگاه جمعیتی نیز ۶۰ درصد جمعیت حوزه ی خلیج فارس متعلق به ایران است، از دیدگاه حاکمیتی؛ ایران خلیج فارس را «حیات خلوت» خود می داند و هر زمان نزاعی در پیرامون آن رخ دهد ناچارانگران می شود؛ ایران برای ابراز و اثبات حسن نیت خود و برای تقویت همگرایی تعامل خود را به شرکت در هرگونه نظام امنیتی منطقه ای که تضمین کننده باز بودن و ثبات سیاسی خلیج فارس باشد و نقش در خور قدرت و اهمیت ایران برای آن به رسمیت بشناسد؛ ابراز داشته است؛ از زاویه ی دیگر اینکه ایران در حوزه خلیج فارس از شرایط و ویژگی هایی برخوردار است که به ایفای نقش منطقه ای آن و ایجاد تعامل و همگرایی کمک می کند، میان مردم استانهای جنوبی ایران و ساکنان آن سوی خلیج فارس، پیوندهای عمیق فرهنگی و خانوادگی وجود دارد، از دیر باز مردم استانهای جنوبی ایران با ساکنان آن سوی خلیج فارس، پیوندهای عمیق فرهنگی و خانوادگی وجود دارد؛ از دیر باز مردم استانهای جنوبی

ایران، ساکنان کشورهای جنوبی خلیج فارس ارتباط داشته اند، که از نگاه حاکمیتی و به جهت ایجاد همین همگرایی و همدلی، بسیار مهم و حائز اهمیت است؛ علاوه بر آن بسیاری از ساکنان کشورهای جنوبی خلیج فارس را ایرانی ها تشکیل می دهند که البته نظامات دیگری نیز وجود دارد لذا طراحان آینده سیستم امنیتی باثبات در خلیج فارس با دشواریها و پیچیدگیهای فراوانی روبه رو خواهند بود. نخستین مشکل، وجود سه قطب بالقوه قدرت (عربستان و دیگر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، ایران و عراق) در این منطقه است. هرچند عربستان سعودی به حفظ وضع موجود قدرت استراتژیک و سیاسی منطقه معتقد است، اما ایران و عراق به آن اعتقادی ندارند. افزون بر این، هیچ یک از سه کشور مزبور از موازنه کنونی قدرت راضی نیستند و به تلاش امریکا برای حفظ این موازنه نیز تمایلی ندارند (عزتی، ۱۳۸۹). در برخی از مواقع، به نظر می رسد عربستان که بیشترین قدرت را در منطقه دارد، از دخالت امریکا برای حفظ امنیت منطقه استقبال نکند. ایران نیز احساس می کند شایستگی آن را دارد که قدرت برتر منطقه باشد؛ حتی که به نظر این کشور، نادیده گرفته شده است. عراق نیز که در گذشته مایل بود نقش اول را در جهان عرب ایفا کند، به دلیل تنگناهای ژئوپلیتیک در خلیج فارس و عبور خط لوله های صادرات نفتش که از میان کشورهای رقیب می گذرد و مشکلات اخیرش پس از تهاجم امریکا، توانایی طرح ادعاهای قدیمی خود را ندارد و در این زمینه، با مشکلاتی فراوان و عمیق روبه روست (عبدالله خانی، ۱۳۸۶).

دوم اینکه، هیچ گونه همگونی و تناسبی بین این سه قطب وجود ندارد. مردم و جغرافیای طبیعی ایران، موقعیت برتر و عمق استراتژیک بیشتری را برای این کشور فراهم می کند. در دهه ۷۰، عراق تنها در صورتی توانایی رقابت با قدرت ایران را داشت که جامعه خود را به صورت همیشگی نظامی می کرد. از سوی دیگر، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس و در راس آنها عربستان از توان مالی بسیار بالایی برخوردارند، اما

این تواناییها به حالت راکد درآمده و آنها نمی توانند توانایی مزبور را به برتری استراتژیک تبدیل و بین خود با ایران یا با عراق موازنه قدرت ایجاد کنند (افتخاری، ۱۳۸۷).

این پویایی و تحرک بدین معنی است که هرچند تاکنون، منطقه، مطابق اصول سیاست واقع گرایانه اداره شده، اما پیش شرطهای لازم برای موفقیت، مانند توانایی برای دستیابی به موازنه قدرت و پذیرش حفظ وضع موجود از جانب عموم کشورها، وجود نداشته و در نتیجه، این منطقه برای مردم خود و مردم دیگر قسمتهای جهان همچنان، ناآرام باقی مانده است، در حالی که دیگر قسمتهای جهان به مراتب از این منطقه امن ترند. در دهه ۸۰، در سطح جهانی، تفکر جدید درباره مفهوم امنیت به طور شگفت آوری از سوی گورباچف و ریگان پشتیبانی می شد. هم زمان با این تفکر، تعریف بسیار موسعی از امنیت در غرب رواج یافت که ابعاد جدید مشروعیت اقتصادی و سیاسی را نیز شامل می شد. واقع، زوال درک سنتی و رئالیستی از روابط بین الملل و پایان مفهوم حاصل جمع جبری صفر در امنیت ملی عرصه را برای اعمال سیستم امنیت جمعی گشود. (علمایی، ۱۳۸۹) طی دهه ۹۰، در اروپا، شرق آسیا و امریکای لاتین مفاهیم امنیت جمعی رایج و سیستم امنیتی جدید با تغییرات و دگرگونیهای سیاسی تقویت شد؛ دگرگونیهایی که ثبات را به منزله زیربنایی در این مناطق فراهم کردند. در واقع، ثبات از یکسو، اصلاحات معنی دار را تقویت می کند و از سوی دیگر، به آن وابسته است؛ وضعیتی که در منطقه خلیج فارس وجود ندارد. به رغم مباحث طرح شده در مورد امنیت جمعی در خلیج فارس در اواسط دهه ۹۰، مفاهیم مزبور کمتر جا افتاده اند و موازنه قدرت در این منطقه هنوز هم مانند گذشته بی ثبات است و هیچ یک از این سه قطب برای همکاری با دو قطب دیگر از خود تعاملی نشان نداده است، حتی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به جای ایجاد یک سیستم امنیتی جمعی واقعی، علیه دیگر قدرتهای منطقه عمل می کنند (اسدیان، ۱۳۸۹). هرچند امریکا برای تأمین و تضمین امنیت در اروپا، شرق آسیا و امریکای

لاتین به جای توسل به نیروی نظامی توانسته است از تغییرات و اصلاحات بنیادین در منطقه کمک بگیرد، اما تاکنون نتوانسته است در منطقه خلیج فارس، چنین موفقیتی را به دست آورد (نصیری، ۱۳۸۹). بطور کلی باید گفت که این گستره آبی به حکم طبیعت و بالذات باید نوید دهنده و پیام نور وحدت و همگرایی باشد در صورتی که ما شاهد درگیریهایی بسیار در این گستره در طی دهه های مختلف می باشیم

زندگی انسانها و جوامع بدون وجود همگرایی با مشکلات و دشواریهای زیادی مواجه می گردد. همین مسأله باعث شده است که جوامع برای غلبه بر مشکلات با یکدیگر متحد شوند. مجموعه تحولاتی که از دهه ۱۹۹۰ با فروپاشی شوروی و طرح ایده ی جهانی شدن مطرح گردید، این عرصه از حیات انسانها و جوامع خاصه دولتها و ملت های منطقه خلیج فارس را تحت تأثیر قرار داد. این تحولات یا در راستای همگرایی منطقه ای و یا جهانی و یا در سمت و سوی واگرایی قرار داشت. متأسفانه با وجود بسترهای فراوان برای همکاری و تفاهم شاهد ظهور و بروز تنش های قومی، سیاسی، مذهبی و... در این منطقه از جهان بودیم. موضوعاتی که فرصتهای فراوانی را از دولتها و ملت های منطقه برای کمک به ایجاد توسعه و صلح پایدار صنایع نمود. این اقدامات واگرایانه در منطقه امروز به دغدغه ملت ها و نخبگان علمی و فرهنگی تبدیل شده است، لذا جستجوی غلبه بر ایران موانع همگرایی به یک ضرورت تاریخی تبدیل شده است.

در مجموع باید گفته شود که شناخت موانع همگرایی در منطقه خلیج فارس و ارائه راهکارهای مقابله با آنها به دلایل ذیل یک موضوع مهم منطقه ای و بین المللی است:

۱- دامن زدن به واگرایی در منطقه باعث می شود که رقابتهای سیاسی - نظامی توسعه پیدا کند.

۲- بی توجهی به همگرایی باعث شکل گیری تعارضات قومی و سیاسی و مذهبی و

مانع همگرایی و انسجام منطقه ای می شود